

EDEBİYAT DOSTLARI

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

Yıl : 3 Sayı : 25 Mayıs 1989

Fiyatı : KDV dahil 1000 TL.

60'LI YILLARDA
AKINTIYA KARŞI BİR
"HURUÇ
HAREKATI" NIN
HIKAYESİ VE
ETKİLERİ
YORDAM'IN
KAVGASI
SAYFA 3'DE

İKİ YIL SONRA

«YAZI», FAALİYETTİR

Sanatsal faaliyetin ne olduğu sorusu sanat-dışı bir sorudur; böyle bir soru her zaman sanatsal üretimin «dışında» bir yerlerde üretilir. Cevap, sanat ürününün kendisidir. Reel politika bu «yerler» içerisinde en geniş ve en hâkim olandır.

Daraltarsak, edebî faaliyetin ne olması gerektiği üzerinde polemik üreten «taraf», her zaman reel politika oldu. Edebiyat, bir ürün olarak, bu polemik nesnesi oldu, öznesi değil. Edebiyat eleştisi ise, politikanın ve edebiyatın birbirlerini «almalarının» yolu, birbirlerini «alma zorunluluğunun» bir sonucu olarak üretildi.

Edebi bir derdi olanlar, edebiyatçılar, edebî faaliyetin, kesinlikle ve nihâi olarak «yazma» faaliyeti olduğunu daima bildiler. Bir yandan, sanatsal ürün her zaman belli toplumsal-politik süreçlerin kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıktı. Edebi derdi olanlar reel politikayı; şu ya da bu şekilde her zaman hesaba katarak yazdılar, buna göre davrandılar, öte yandan derdlerini kuralamak yine her zaman ve yine şu ya da bu ölçüde reel politikaya bir karışma anlamına geldi.

Edebiyatçı reel politikayı ve politika teorisini de «hizmetine» alabilen, onu kendisine hizmet etmek zorunda bırakan müdahaleleri yapabilen bir «tip» oldu. Elbette politikacı da edebiyatçıyı kendi hizmetinde görebilmeliydi, ona aynı anda ve aynı yerde müdahale edebilen bir «tip» olabilmeliydi. Entelektüel üretimin temel dinamiklerinden birisi bu kavga olmalıydı.

Politikanın, edebiyatçı hizmetine değil, ama tahakkümü altına alma konusundaki olanaklılığı, bir yandan, asıl edebiyatçının reel politikadan uzaklaşmış olduğu yolunda bir yanılsamanın kolayca ve etkili bir şekilde üretilebilmesini ve bu yanılsamayla da edebî ürünün reel politikaya olan etkisinin örtülebilmesini sağladı. Öte yandan aynı olanaklılık edebiyatçının kendisine yönelttiği müdahaleyi soyutlama sürecinin kesilmesini sağladı ve böylelikle de politikayı teorizasyon yolculuğunda soluk aldığı gözeneklerden en azından birisini, en önemlilerinden birisini takamak mecburiyetinde bıraktı.

Reel politikanın kendi olanaklılığı, kendisini, her zaman için bir parça daha az miktarda oksijenle yol almak özgürlüğüne mahkûm etti.

Politikayı hizmetine almayı başaramayan edebiyatçı ise iki yerdan birine kaçmak zorunda kaldı: Edebi derdlerini yalnızca politik arenada tanımlanan biçimler içerisinde haledebileceği yanılsamasıyla politikayı hizmetine alma kavgasından vazgeçti ve fakat «edebiyatını», yani «yazısını»

(Devamı sayfa 2'de)

GELECEĞE REDDİYE...

CİHAN OĞUZ

İnsanın, kendisine şaşırtıcı gelen her şeyi kolayca bağlanmasını tek nedeni var: belirsizlik fobisi. Bu belirsizlik fobisinin izdüşümünde de, yaşantının o âna değin biriktirdiği türlü kalıpsal dinamikler yatıyor. Buradan da, homojenleşme eğilimlerinin —ya da formlarının— aşında bütün kalıpsallığına rağmen potansiyel bir dinamiği bünyesinde barındırdığım gözlemliyoruz. Örnek mi?... Tanrı inancı ve bugünkü *etikli* yansımaları, dinsel aktiviteler.

İnanç, hangi kalıpsal dinamik adına olursa olsun, içeriği kolayca yanlışlanabilir bir sistemattir. Bunun da mantıklı bir açıklaması var: Geleceğin *nasıl olacağını* bilemeyiz; ama geleceğe *nasıl ulaşılacağını* planlamak, başlıbaşına bir teorik çözümlenmeyi gerektirdiğinden, öncelikle göre daha *gerçeğe yakın* bir temele oturur.

Belirsizlik fobisi, adı —ya da teorisi— çok daha başka türlü konulmasına karşın, önemli ölçüde *idealizmin* birincil basamaklarındandır. Ama bunun alternatifleri, elbette *belirlenmişlik* değildir. Zaten bu ikisi, aynı yansımaların çelişik tezahürleri sayılabilir. Nitekim, varoluşçu felsefenin mimarlarının «*evren teorisi*» olarak geliştirdikleri sav, insanın uzaya bırakılmışlığı ve *haderinin önceden belirlenmiş* olduğu şeklindeki öncüle bağlıdır.

Gelecek nedir?... Gerçekleşmesini umduğumuz veya gerçekleşmesi yolunda çaba gösterdiğimiz, *tarihi belir-siz* bir uzam mı?... Yoksa, önceden kuralları konulmuş, sınırlanmış ve boyutları belirlenmiş bir mekanizma mı?...

Eğer, yaşam biçimimizdeki belirleyiciler, yukarıdaki iki seçenektir biriyle sınırlanmış ise, görülecektir ki, *zamanla* boşlukta bıraktığımız her alan, hiç de onaylamadığımız değerlerle kuşatılacaktır. Bu bir *deneyim* sorunudur. Pratiğin öğreticiliği, bazen güçlü teorik varsayımları bile örseleyebilmektedir.

Peki, Türkiye'de edebiyat ve kültür-sanatın bundaki payı nedir? İşte sorun burada yatıyor. Geleceğe ilişkin tasarımlarımız, önceki deneyim potansiyelimize —örnek— bir teorik yapı oluştururken, gün gelir, hayatın —hiçbir zaman onaylamadığımız— herhangi bir fırtınası bütün olan-biteni kayahlara vurabilir. Bu, ne acı ki, defalarca kanıtlanmıştır.

Yalnızca edebiyat ve kültür-sanatta değil, bütünleşmeyi gerektiren her önemli projede, nedeni hiçbir zaman tam anlamıyla açıklanamayan özensiz aksaklıklar kendini gösterir. Bu, içinde «belirlenmişlik» ögesi taşıyan bir sistem değildir elbette; sadece zorunluluktur. Tıpkı, denizde kendine yön arayan dalgaların diğerlerinin yönünü dağıtması gibi.

Peki, deniz kimindir?... Ya da, «mülkiyet» sorunundan arınarak soruyu temellendireyim, *denizin hakkı* kimdedir?... Korsan veya balıkçılarda, evet. Fırtınalarda, evet. Hatta mavide bile. Denizin bir geçmişi varsa, bu, renginden yaşayanına kadar herkesin tarihidir.

Denize küsmek?... Neden olmasın. Karaya vuran yunuslardaki intihar eğiliminin bile belirlenebildiği bir dünyada, denize küsmenin öyle çok ayıp bir şey olduğu söylenemez. Bir tek

İKİ YIL SONRA : «YAZI», FAALİYETTİR • GELECEĞE REDDİYE... / CİHAN OĞUZ • YORDAM'IN KAVGASI: PRELÜD / OSMAN ÇUTSAY • EDEBİYAT DOSTLARI'NA SON BİR KEZ... / ATAOL BEHRAMOĞLU • ATAOL BEHRAMOĞLU: NEYE KARŞI?/ ADALET ÇUTSAY - KEMAL DURMAZ • ŞEKLE İNANMAK / KEMAL DURMAZ.
ŞİİRLER: CİHAN OĞUZ / KEMAL DURMAZ

koşulla: Denize küsenin bir daha mavije aşık olablime hakkı yoktur. O hak, bizzat mütehiri tarafından geride kalanlara bırakılmıştır.

Özlemek, insanı sarsan bir duygu. Sanıyorum, bu, defalarca da kanıtlanıyor. Geçmişten geleceğe uzanan, büyük ve soylu olduğuna inanılan bir yolda, denizin bile kirletemediği arkadaşlıklar yaşamak kolay değil. Ama, bu bile geçici. •Belirlenmişlik felsefesi- böyle buyurduğu için değil kuşkusuz; hatta yaşlıların özlem duygusuyla da hiç bağlantılı değil: Denizden karaya çıkanlar, artık kendilerine yeni bir mavi bulacaklardır; bu kaçılmaz.

İki ayrı tondaki mavi...

Özlemek, sarsıntısını içimize sindirebildiğimiz bir şiddet dileyse, •bir zamanlar- terk edilmeyle and içilmiş geminin sancak tarafına çekilen siyah korsan bayraklarını artık gizlice seyretmek, öyle sanıldığı kadar hüznü değil. Yolculuk bitti. Özlemek, bu noktada, ancak yeni bir yolculuğun seyir defteri için gerek-

«Şiir, bizi hayata olan borcumuz kadar ilgilendirir; tıpkı, şiire olan borcumuzu hayatımızın akışıyla koşut biçimde düzenlediğimiz gibi.»

li güdülenmeyi sağlayabilir. Daha fazlasını asla.

Türkiye Edebiyatı'na vurulan neşterin sorumluluğuna sarılmak bile, bir ölçüde, *sürekli yanlışlıkları* bağışlatamıyor. Bunun, hayatın •doğal akışı-nda aramak yeterli bir yanıt değil elbette. Hele hele, doğal olanın bile içinde dengesini kaybettiği zincirleme yanlışlıklar, bugün için belki çok yeni olan, ama gelecekte bizleri bir hayli üzecek *nihai sonucunu* doğuracak. Ne acı ve ne yazık ki doğuracak.

Şiir niçin yazılıyor?... Bu soruyu, edebiyata lise düzeyindeyken başlayan bir genç sormuyorum. Şiir ile ilgilenen; yirmi-dört saatini dünyayı düşünmeye ayırırken, bu zaman dilimine şiiri de sorunsal olarak eklemle-

ye bilen herkes bu sorunun nesnesi. Evet, niçin şiir yazıyoruz?... Eğer yalnızca, tarihsel bir sürecin tanıklığı için şiir yazılıyorsa, şairin *müdahaleci* yönünden çok, gördüğü bir olay karşısında mahkemedeki sıradan beyanını •arzedenden- vatanı da yanını onaylamamız gerekir.

Şairin, bu anlamda, vatanı daş olma hakkı yoktur. Ama, •yargıç- da olmamalıdır. Şair, bu iki misyonu (ya da konumu) reddeden bir radikalliği düşünmelidir. Ne edebiyat üzerine binbir dereden su getirerek •ahkâm kesen- eleştiriyoruz, ne de onların •yemi- olmaktan öteye gidemeyen şairlerimiz —ya da edebiyatçılarımız— bu çizgiye yakındır. Onların çizgisi, edebiyatın •meşru zemini- dışına çık-

mayı bir türlü kendi beyinlerine onaylatamayan bir yüzeysel-lik taşır.

Şiir ile hayat arasındaki mesruiyet, yalnızca bu ikisinin birbiriyle olan *ahlâki bağıyla* ilgilidir. Bu anlamıyla, belki de sadece bu anlamıyla, etik-estetik ilişkisi doğru orantılıdır. Şiir, bizi, hayata olan borcumuz kadar ilgilendirir; tıpkı, şiire olan borcumuzu hayatımızın akışıyla koşut biçimde düzenlediğimiz gibi.

Yine başa dönelim. Belirsizlik fobisinin hayatımızdaki payı nedir?... Gerçekten, sonuna dek savunarak sorumluluğunu taşıdığımız ülkelerin, gelecekte de en az bizim dönemimizdeki kadar korunacağına inanıyor muyuz?... Bu •ilkelerin dokunulmazlığı, sağlamlığı, hatta homojenliği konusundaki düşüncemiz •sarsılmaz- bir temele mi bağlı?...

Hayat bizi sanıyor belki, ama biz hayat karşısında kendimizi ne derece sınıyoruz... Niçin sınıyoruz?...

Geleceği şimdiden reddetmek için mi?

koşulsuzca politik politikanın hegemonyasına açtı ya da politik politikanın hegemonyasına girmek adına •yazı- yı, edebî kavgayı da bütünüyle bıraktı. Her ikisi de entelektüel üretimin durdurulmasıydı.

Entelektüel kavganın •yazı-nın dışında bir yerlerde de sürebileceği tezi yalnızca entelektüel derdi olmayan, entelektüel derdi göremeyen bir politikacı tipine aittir. Edebiyatçı, politikleştirilince değil, politikacılaşınca, edebiyatı da politikanın •aramalarının- üretiminde kullanılan araçlarla üretmeye kalkışınca, ortaya çıkan •yazı-, yine bir faaliyetin kaçınılmaz sonucu olarak artık edebî bir ürün değildir, entelektüel bir kavganın tezahürü hiç değildir. Edebiyatçı politik kavgasını da ancak kendine özgü araçlarla üretirek sürdürebilir ve •yazı- bu kavganın *ancak yoludur.*

•Yazı- her durumda bir sonuçtur. Katlanılması ve •gelmesi- gereken kaçınılmaz bir sonuç. Bir kâğıda basılı olan dil, bir faaliyetin, kâğıdın gerisinde ve dışında sürdürülen bir faaliyetin sonucudur. •Yazı-dan sonraki yol artık kesinlikle •yazı-ya giden yola benzeyemez.

İktidarın ideoloji pratiği üreten küteleri birbirlerinden bağımsız bir şekilde değil, fakat birbirlerinden farklı biçimlerde devinir. Bunlardan birisini, örneğin iktidarın edebiyata dair ideoloji pratiğini üreten kütlesini yıpratmak, hatta •bıçmek- için edebî kavga politik kavgayı yedeğine, hizmetine almak zorundadır. Bunun tek yolu, edebiyatın, politikaya kendi araçlarıyla karşılabilesidir. Bunun tersi de doğru. Politik kavganın başarısı, biraz da, kendine özgü araçlarla üretilen-sürdürülen bir edebî kavgayı —tahakkümü altına değil— hizmetine alabilmesine bağlıdır. Edebiyatçı ile politikacı birbirlerinin hizmetine girebilmeyi benimseyebilecek denli sağlam ve güvenli bir malzemeye, araç-gereçle (kendilerine özgü araç-gereçle tabii) donanmış ve karşısındakini kendi hizmetine girmeye mecbur bırakacak denli geniş bir entelektüel üretim kapasitesine sahip bir durumda olmalıdır.

•Sığ su- politikacısı, kendisini hizmetine alma kavgasını veren edebiyatçıyı, aynı anda kendi hizmetine alma kavgasını vermek yerine tahakkümü altına almaya çalışan, hatta tahakkümü altında zanneden bir politikacı tipidir. •Sığ su- edebiyatçısı ise, bu politikacıyı kendisini hizmetine alma mücadelesini vermek zorunda bırakamayan, dolayısıyla •yazı-sını onun tahakkümüne terkeden bir kolaycı, bir rantiyedir. •Sığ suyun- politikası: çirkin, fakat edebiyatı komiktir.

•Sığ su-yun karşısının bir •sırça köşk- olduğunu söyleyen dil, •sığ su-yun dilidir, yani tanımsızdır, uyumsuz-

dur. •Sırça köşk- yoktur. •Yazı-yı terkeden edebiyatçı artık hiçbir yerde değildir. •Yazı- varsa, mutlaka bir faaliyet, bir müdahaledir.

Değiştirmeyi ve hizmetine almaya göze alamayan iki yere gider: •Sığ su-ya ya da •yazı-dan vazgeçmeye. Her ikisi de inandırıcı ve kavganın bırakılmasıdır.

İktidarın edebiyata dair hantal ve sömürgeci gövdesini yerinden kıpırdatmayı, onu parçalamayı başaramadığını düşünen edebiyatçının •yazı-yı terketmesi, çok kısaca, bir inandırıcı terkedilmesiyle, nispeten daha kolay sineye çekilebilir bir durumdur. Ama aynı kütleyi politik politikanın tahakkümü altında kıpırdatabileceği yanılmasıyla •yazı-sını ona terkeden sabık edebiyatçının durumu son derece trajik ve ibret-âlemidir. Bir •dert-tir artık Edebi kavganın nesnelere birisidir. Bu •yazı- artık ne politikacının yazısıdır çünkü, ne de edebiyatçının; insana sadece düzünü veren bir hilkat garibesidir.

Positivist bir göz, görmediğini yok sayar. Şu ya da bu zaman aralığında üretilen bir •yazı- faaliyetinin sözkonusu hantal kütleyi kıpırdatmadığı tezi bu göze aittir. Bu sabırsızlıktır. Bir ömür boyu, ömürler boyu sürebilecek olan, sürmesi umut edilen bir inatlaşma karşısında ezilmektedir. Ashnda tek bir yazı bile hantal kütleyi değiştirmiştir, onda bir çentik açmıştır. Bunun gözle görülebilmesi ya da yine bir yazıyla kendisini açığa çıkartması hiç gerekmez. Pozitivist bunu bilir aslında, ama yine de görmek ister, göstermesini ister mutlaka. Gösterilemezlik, pozitivistin kavgasızlığının çok basit bir rasyonelidir yalnızca. Bir devrimci edebî kavgayı yürüten edebiyatçı, tek bir •söz-ün bile hantal kütleye küçücük de olsa bir devrime, •gözle görülemeyen- bir devrime yol açtığını her zaman bilir, buna göre yürür, buna göre yazar. •Devrimlerin görünmezliği- gerçeği, edebî kavgaдан kaçan pozitivist edebiyatçının •iş-i-ne hiç gelmez- o, göze batan bir parlıyı yitirmeyi hiç istemeyen bir •showman-dir adeta. Entelektüel kavgaдан beklediği, plebiyen kavgaда aldığı tepkilerin, çabukluğunda ve görünürliğünde tepkilerdir. Böyle bir süreci tepkisizlik olarak algılaması onu önce edebiyat dışı araç-gereçlere, sonra da üretici entelektüel faaliyetin dışına, yani kitleye savurur. Burada artık yapılabilecek tek bir şey vardır: plebiyen kavganın araç-gereçleriyle bir politikanın üretilmesi.

Bu, tabii bir olumsuzluk ya da gereksizlik durumu olmaz. Gereklidir ve bir başka zenginliktir. Bir seçtiği, yeni bir kimliktir. Elbette böyle bir faaliyet de seçilebilir bir yendir. Müdahale etmeyi seçenlerden bir bölüğünün, üstelik de en büyük bölüğünün seçmek ve doldurmak durumunda oldukları bir yendir. Devrimci müdahalenin son derece *perakeli* vasat insanı eğitimi buradan alır.

PRELÜD

OSMAN ÇİTSAY

Bundan 24 yıl önce, 1985 yılı Aralık ayının son günlerinde, henüz pek genç bir adam, DTCF öğrencisi Haluk Aker, sekiz sayfalık bir derginin mücellitten çıkmış ilk nüshasını eline aldığı anda, *Yordam* adlı bir derginin doğumu ile beraber bir başkaldırının, hatta o zamana kadarki en ciddi bir başkaldırının, 1990'lara doğru büyük bir ilgiyle, artan bir ilgiyle okunacağını düşünmüş müydü? Düşünebilmiş midir? Daha 25'ine yeni girmiş bir genç adam olarak Aker, aynı günlerde *Devinim*'in de son sayısını hazırlamaktaydı belki ve ne kadar atak olursa olsun böyle bir ileri görüşlülüğe kendini hazırlamış olması pek az mümkündür. Soğuk ve karanlık Ankara günlerinde, daba doğrusu soğuk ve karanlık olduğunu hayal ettiğim. Kardeş Matbaası duvarları arasında bu kadar sıcak ve ileri zamanlara ışık tutacak parlaklıkta bir «bilincin» ürünü, *Yordam*, (uzun yıllara dağılan okuma ve araştırmalarımın sonra) özellikle bu isme fazlasıyla borçlu olduğunu gösteriyor. Heride, bu uzun çalışmada tekrar tekrar üzerine eğileceğim bir *Haluk Aker*'den çok, özellikle *Hüseyin Cöntürk*'ün, kendisinden çeyrek asır sonrası okuyabileceği bir «havsalya» sahip olduğunu düşünüyorum. *Haluk Aker*'siz *Yordam* eksik olurdu. Belki kırık. Ama *Cöntürk*'süz ne *Yordam*, ne de son yarım asrımıza (bence) damgasını vurmamak durumunda kalan bu «huruç hareketi» olurdu. Terisi de var: Mesela bir *Güven Turan*, bir *Gürsen Topses* ve bir *Bilgin Adalı* olmasaydı, 1986 yılı içindeki *Yordam*, ne denli dikkate değer bir pratik olabilirdi ve sonraki yıllar, Kesim 1989'da basılan 26. sayı ile «hitam bulan» bir yaşama gayretli, ne denli bu günlere iş bırakırdı, doğrusu sorulmaya değer sorulardı. Ama *Cöntürk*'süz kesinlikle olmazdı.

Edebiyatımızda çürüme yılları olarak toparlayabileceğim, hatta daha da ağır, edebiyatımızda devrimci bakışın, bütün keskinliklere rağmen ağır yaralar aldığı ve gerilediği diyebileceğim iki onyıllık içinde, 60'lar da, *Yordam* muhkem kalabilmiş, belki de tek mevzidir. *Halkın Dostları* çıkışını da bu onyılla ve çöküş katman durumunda kalıyorum, dikkate değer bir silkinmeye sahne olmuş olsa da. Muhkem kalamamıştır. (*)

Bu yazıda ilk sayıyı ele alacak, oradan çıkarak bazı akli yürütmelerde bulunacağım. *Yordam*, bir dosya, bir etüd, bir çö-

zümleme olarak Edebiyat Dostları'nın 1989 yılı programına ve birden çok sayıya yayılmak durumunda kalacağı Dönemi, yetiştirdiği yazarları ve müdahalesi ile ilgili tartışmalarda, yapıcılarının halen hayatta olmaları gibi bir şanstın hareketle, önümüzdeki sayılarda konuyu derinleştirmek mümkün olabilecek.

«Çıkarken» başlıklı yazısı, aslında daha ilk adımda çok cüretli bir derginin, bir bakış açısının doğumunu haber veriyordu: «Günümüzde yapılacak çok iş vardır. Bir kuşak «yeni», çalışmalar yaparsa «yeni» olur. Yoksa öncekinin bir kalıntısı, gereksiz bir uzantısı olur gider.» Buradan da başlanabilir. «Yeni» nedir? Bugünden geçmişe bir müdahaledir. Beğenilmeyen bir maziye, bugünden geçmişe fırlatılan bir oktur. Bugünün ve dünyanın tanımlanmasını sağlayan bütün özellikleri yeniden sorgulamak, dünu reddetmek, ondan bize ve bugüne doğru çekilmiş bütün çizgileri, rübatları hayatımızdan çıkarmak, böylece bugünüme bir özgürlük bağışlamak demektir. Bugünden geçmişe okumaktır.

Bugünden çıkarak, bugünden hareketle, geçmiş okumayacaksa eğer, bugüne gelen ve biriktirilmiş herşeyin bizi boğmaktan başka ne görevi olabilir ki? Geçmiş ve geleceği değiştirebiliriz. Geçmiş de, geleceği de değiştirebiliriz. Bu bir inat ve reddiye saplantısına denk düşüyor ve yeni çalışmalar yapmak, zaten yapılmış olan çalışmalarından da bir memnuniyetsizliğe karşılık geliyor. Bir önyargıya. Bugünden kaynaklanan bir önyargı bu. Bir tutamak noktası, bir haklılık gerekçesi, bir özgürleşme sahası. Bu saha bir dergi olabilir. Edebiyatla böyle bir saha ya en güzel örnek, dergidir.

Çeyrek asırı bulan bir uzaklığa bugün baktığımızda, *Yordam*'da, işte böyle bir saha, bir dergi buluyoruz. «Öncekilerin uzantısı olmak istemeyen» bir takım insanlar, daha doğrusu o tarihte 47 yaşında bir mühendis ile 25 yaşında pek genç bir DTCF son sınıf öğrencisi, iki kişi, muhtemelen başkaları da var etraflarında, ama özellikle *Hüseyin Cöntürk* ve *Haluk Aker*, tutup yaşadıkları zamanı beğenmediklerini ilan ediyorlar. Kendilerine kalan geçmiş de beğenmediklerini beyandan kaçınıyorlar. Hem 1965'leri ve hem de kendilerine kalan edebiyatı «gereksiz bir uzantı» olmamak için sorgulamaya karar alıyorlar. Ve herhangi bir demokrat rüyaya yüz vermeksizin, derginin «sayfaları

az olduğundan gençler ve yenerden başkasına yer ayıramayacağı; anlaşılmaktadır» diyebiliyorlar. Ekliyorlar: «(D)ergimiz —yeniler ve eskiler demeden— herkese açık olacaktır. Birbirine karşı düşen görüş ve düşünceler de yayımlanabilecektir. Ancak *Yordam* birtakım görüş ve düşüncelerin dergisi olmak niyetinde olduğundan onları derinleştirilen, olgunlaştırılan yazılara öncelik taniyacaktır.» Ne güzel!

Bunlar hep birer önyargıdır ve doğruyu aramada, doğruya yönelmede, kendini sarsmada, önemli birer payanda görevi üstlenmişlerdir. Bir küstahlıktır bu. Küstahlık?

Küstahlık, evet! Mustafa Nihat Özön, küstah sözcüğünü karşılarken «sıklımsı olmayan» tabirini de kullanıyor. Tam da buraya, çeyrek asır önce yapılan ve son iki yıldır Edebiyat Dostları'nın yaptığına karşılık geliyor, bunu söylemek gerek. Gerçekten de bakalım: Geçmişin ve geçmişin alışılmış değerlendirmeye biçimlerinin karşısında ezilmemek, «küstahlık» değil midir? Çizilen her çerçevenin sizin dışınızda kaldığı kabulü ile nereye kadar gidebilirsiniz? Yani o suralarda çıkan dergilere sığabiliyorsanız, *Varlık*, *Türk Düni*, *Şiir Sanatı*, *Yeni Ufuklar*, hatta *Soyut* ve *Yeni Dergi*, bunlara yedirilebilecek bir «bakışımız» var idiyse, *Yordam* gibi bir dergi kurmanızın nedeni ne olabilirdi? Hemen göze çarpan şey, daha ilk sayı ile, şudur: Ne yaşadığı aktüalite, ne de geçmişten kalanlar, biriktirilenler, bunlar karşısında, sıklımsı gerek yoktur. Memnuniyetsizliğin izharı, bir toplamanın gerekçesidir, ancak dergi bir yetersizlik saptamasından doğmuş görünse de, hep bu gerekçeyi aşan birşeydir.

Görünen şudur: *Yordam*, edebiyat anlayış ve zevkinin yükseltilemediğini, «yaratılmış» ünlürlere yer verilemediğini, Türk edebiyatının 1985'lerde gençlere ve yeniliklere önemli ölçüde kapalı olduğunu iddia ediyor. «Birtakım görüş ve düşüncelerin dergisi» olarak piyasada bir boşluk bulduğuna, yapılacak çok iş olduğunu, oysa pek de iş yapılmadığını ve 1985 sonu -1986 yılı başı itibarıyla Türk edebiyatının önceki zaman ve kuşakların gereksiz bir kalıntısı ve uzantısı olarak görüldüğünü beyan ediyor. «Çıkarken» adlı «firça» yazısında kibar bir ifadeyle bu küstahlık dilelendiriliyor.

Gerçekten de öyle mi? Braz önce saydığım dergi isimlerine rağmen o dönemde bir edebî fukahktan söz edilebilir miydi? Bu sorunun cevabı değil önemli olan. Önemli olan böyle bir soru sorarak, duruma müdahale eden, *Yordam*'ı çıkaran insanların varlığıdır. Bugüne gelelim. Bugün oturup saysak, o sırada çıkmakta olan dergilerin sayısını çeçebileceğiz nicelikte «edebî mevku- te»ye sahip olduğumuz kuşku-

dur. Önemli olan ortamıdır ve bir ortam, bir olanaklar sistematiğidir, hep sıkıştırma, genişletme mekanizmaları ile birlikte değerlendirilmek gerekir. Yani bir «öncelik» çizgisiz çekmenin nesnel temelli, ma'kul bir uzaklık içinde yerleştirilebilen bir «öncelik durağı», aslında kolayca taşınabilecek bir yük değildir. Sahibi olduğu ve savunduğu görüşleri, düşünceleri, bu öncelik durağının altına çeçtiğince görkemli bir toplumsal yükseliş dönemi yaşamaya başlayan Türkiye'de cüretli bir «non-demokrat» çağrışım üretebileceğini de düşünmemiş miydi *Yordam*?

Ne' önemli var?

Önem, başlanan bir işin ilk olmasında değildir. İlk olan her zaman bir mübhemlikle ma'lûldür ve ilk olmak, kesinlikle, ne bilimde, ne toplumsal mücadelede, ne de hatta sanat pratiğinde övünülecek birşeydir. Doğurgan değildir. İlk olmak, tek olmak, en çok dinsel önderlere yakıştırılabilen bir etiket olarak kalmalıdır ve halkın kolay inançlarına seslenen bir slogandır. İlk olmak, sanıldığından çok daha fazla muhafazakarlık içerir ve radikalizme en uzak sığınaktır.

Yordam, çok önemli bir ihtiyatla ve önemli ölçüde *Contürk*'ün pratiğine yaslanarak üretilmiş bir bilincin yardımıyla, böylesi bir gerici tehlikeden kendini sıyrabiliyor. Bugün birikenler, beğensek de beğenmesek de bizi dünün karşısında daha zengin yapmıştır ve buna ne esir olmak gerekir, ne de eleştirmek- ten, onu aşmaktan (benim jargonunda bunlar gelenekçi kurmak ve reddetmek olarak da geçer) kaçınmanın yeri burasıdır. Bulduğumuz nokta, pratiğimiz içinde ve değiştirmeyi iş edindirmiş realite karşısında bizi kesinlikle bir sıfır noktasından başlamak zorunda bırakmıyor. Sıfırdan başlamıyoruz, bu bir *İkinci*, geçmiş ve şimdi ile bizden evvel benzer bir radikalizm çerçevesinde hesaplaşmaya soyunmaları vardır, her olmuştur, ancak bu bir sonuca yolaçmaktadır. Geçmişle ve güncel birikim ile hesaplaşan «ilk» savaşçılar, üzerlerinde taşıdıkları belirsizlik ve derinlikliliği, artık bir kazanım olarak bizlere iletiyorlar. Derinlik ve belirginlik bizi karakterize ediyor. Tekrar: İlk olan, daha doğrusu ilk olmak, hep bir mübhemliği beraberinde taşır, dinsel bir havanın ürünüdür. Sloganlara yakışır.

Bilinçle kaçınılabilecek bir tehlike bu *Yordam*, yazarları ve özellikle de *Cöntürk*, başlarken olsun, sonraki dört yıllık müdahale pratiklerinde olsun bunu hep gözönünde tutmuş görünüyordular.

Öyle görünmeseler neden daha başlarken, ilk adımda, ilk satırda «Fikret'in Metin İncelemesi» başlığı altında «Kimseden ümmidi feyzetmem dilenmem

perr-ü bâl» diye başlayan mısraların incelenmesine girişilsin? Bu bilinçli bir seçimdir. Çevrek asır sonra, ben baktığımda, o zamanki öznel seçim ne olursa olsun kesinlikle bir bilinçli müdahale görebiliyorum. Tesadüf yok.

«Fikret'ten Metin İncelemesi» imzasız, ancak belirgin bir biçimde *Cöntürk* tadı taşıyor. *Cöntürk*'ün diline ve kavgasına çok ilerde değinmeyi, onu ayrıca irdelemeyi düşünüyorum, bu nedenle simdilik kaydıyla fazla derine gitmeden şunu söyleyip susuyorum: *Hüseyin Cöntürk*'te yeni yeni oturan bir dilin huzursuzluğu ile rehaveti içindedir, daha doğrusu senfonik bir akış ve karşılıklı ilerleme değil, atonal müzikte (benim) kalayabildiğim bilinçli bir «hesap» vardır ve ister istemez bir iticilik taşır. Ama burada susuyorum. Fikret'ten yapılan metin incelemesinin kesinlikle bir tesadüf olmadığını söylemişim, bir silahşörün o güzel yalnızlığını içlediği için de dört yıllık bir mücadeleye «mukaddeme» seçilmesi çok öğretici.

Metin, bütün olarak bakıldığında ve farklı bir okumayla bugün yeniden çözümlenmeye başlandığında, bir yeni tür insan da ortaya çıkıyor. Ana hatlarıyla ama olsun, çıkıyor işte. Nasıl bir insan bu? Kendi uzletinde kendini büyüten, etraftan ve her tür iktidardan birşey beklemeden yaşayabilen, yaptığı işi inatla yapan, başeğmeyen bir adam... Bir şair.

Bir şair? Sadece bu kadar mı? Artık biz Fikret'in bu şürenden sonra hâlâ «fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür» bir şairi mi konuşacağız? Bırakalım yüzümlü başlarını, bugün bile bir geçerlilik, yaşarlık içeren bu «metin-adam» iktidara tepkiden biçimleniyorsa eğer, ki öyle, 1966 yılı başlarında neden bir sanat dergisinin baş köşesine kurulmuştu? *Yordam*cular, sakın mevcut olana reddiyeyi ararken, bu insan taslağını bulmuş olmasınlar? Gerçekten de budur. Daraltarak bakıldığında Türk edebiyatının durumundan memnuniyetsizliği besleyen bir tipoloji Fikret'in bu mısralarından çıkabilmiştir. Çıkarılabilmıştır.

*Yordam*cular, *Yordam*, *Hüseyin Cöntürk* ve genç arkadaşları, anlaşılabilir olmamanın gizli tehlikesini çok önceden farketmişler ve kendilerinden önceki birikime yaklaşırken, o tutuculuk tuzakına da uzak düşmeyi böyle bir noktada yeniden yakalamışlardır. Çok bilinçli. İşte onlardan yarım asır önce bir Fikret var, ve uzun bir birikimin üzerinde yükselen mücadele, her zaman bir «uç» olmanın sertliğini tahammül edilebilir kılacaktır.

Ancak bulunmuş da olsa ve bir siviliteye de sözkonusu olsa, eninde sonunda bir gölgedir elimizdeki... Peki bunu nasıl bir maddi güç haline getirebiliriz?

Yordam, bundan çeyrek asır önce de bir doğruyu yeterince biriktirebildiğini kanıtıyor. Çare: Yeni kandır. Yeni isimler çıkarabilmek, çıkarılmayı geliştirebilecek bir yapı oluşturmak, artık maddi bir güç olabilmek demektir. Örneğin, henüz 21 yaşında bir İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrencisi *Güven Turan*'ı *Mehmet Kaplan*'la tartışmaya iterseniz, elle tutulabilir bir güç peşinde olduğunuzu daha rahat anlatabilirsiniz.

Böyle de oldu. *Mehmet Kaplan*'ın *Şiir Tahitleri II* adlı o sıralarda yeni basılmış kitabını eleştirmeyi üzerine alan *Güven Turan*, böylece «kanat altıştırmaları» sonrasında bir riskli bir şans dönüştürebilmişti. Kendi açısından olduğu kadar, *Yordam* gibi bir kalkışma açısından da kolayca göğüslenilebilecek bir iş değildi. *Turan* ezilebilirdi, *Yordam* istediği, özlediği türde bir çalışma yayınlamak, yeni bir çekim alanı üretmek başarısından uzak düşebilirdi...³

Hayatını azgın bir sosyalizm düşmanlığı ile noktlayan ve her zaman «sıradan» kalabilmiş bir resmi akademisyenle, M. Kaplan'la giriştiği polemik, bazı tipik gelişmelere dikkat çekmemizi sağlıyor. Bir kez, *Turan*, *Cöntürk*'ün kitaplarını iyi okumuştur, bunu anlamak kolay. İkincisi, böyle bir polemige tümüyle de hazır olduğu söylenemez.

her yolun başındaki genç adamca olabilecek birşey, bir tedirginlik var. Üç: Dönemin, artık toplumsal bir yükselişin eşliğinden adımını atmasının yarattığı dik-kafalık da var. Dört: Politik açıdan, daha doğrusu politik bir renk açısından bakıldığında iyiden iyiye bir acemilik sözkonusu. Önemli olan o değil. Çeyrek asır önce ile araya girmiş dopdolu bir tarihin yüklemesi sonucunda bugünün genç kavgacıları arasında yakaladığım düşündüğüm bir farklılık önemli olan. Tarih öyle bir biriktirmiştir ki, genç bir edebiyatçı bugün, (*Turan*'da çok belirgin olan) bir tereddütü kesinlikle reddetmek durumunda kalmıştır. Ya muhatap alırsa hemen aşayağlamaya başlıyor, ya da artık çok daha geri ve iğrenç bir tavrı içininde ne bilinmez hazinelerin saklı olduğunu söylediği, değeri takdir edilmiş bir zenginliğe övgüler yağıdırıyor. Bu, sıkıştırılmış bir tarihin politika-ya ve genç insana yapıştığı özelliğidir. Dolayısıyla araya girer 60'lı ve 70'li yıllardan sonra «resmî ya da islamcı» değerler karşısında, mevcut olana baskaldırın bir edebiyat kavgacısının tavrı, bu tarihin dolaysız ürünü

olmak durumundadır. Artık *Güven Turan* gibi, onun takındığı terbiyeyle edebiyata kavga için girilmez. Girilirse ciddiye alınmamak gibi bir kader kabul edilmiş olur. *Fanatik*'i kim, neden ciddiye alsın ki?...

Birikimi yoksaymak ve birikimi kutsamak, bir ve aynı şeydir. İkisi de insanın kendini yenilemesi ve devrimcileştirilmesi karşısında tarihin kurduğu engellerdir.

Bir diğer genç adama geçebilirim: Haluk Aker. Ama Aker o sıralarda, belki de yirmili yaşlarda hâlâ önemli olan dört-beş yaşlık bir farkı, biraz «ağabeyce» bir konumu zorlayarak, daha «sıkı» sayılabilecek bir polemik kaleme almış. 1965 yılı Kasım ayında çıkmaya başlayan *Şiir Sanatı* dergisinde Anil Meriçelli'nin İlhan Berk üzerine kaleme aldığı eleştiriyi «işlevsiz ve sorumsuz» olarak karşılayabiliyor. Burada dikkatimi çeken birşey var: *Aker* de, *Turan* gibi, iyi bir *Cöntürk* izleyicisi, ancak *Turan*'dan daha «kendisi» bir stili var. Elbette bu normal karşılanmak gerekir, zira aradaki yaş farkı dışında, *Aker*'in daha atak (ileri bölümlerde de karşımıza çıktıkça işaret edebileceğim) bir yapısı var. Tedirginliği ise iyice törpülenmiş: «Ama yazar (*Meriçelli-O.Ç.*) tarafından görülün ve yubardaki özelliklerin bize de gösterilmesi gereklidir. Bu özellikleri görmemiz, en azından şiire yaşamaımızın kalığını değiştirecektir, ya da iyi bir eleştirme yazısı şiire bir de o gözle bakmamızı sağlamalıdır.»⁴ Düşünülmemiş bir yazı yazmak, *Aker*'de tepki yaratıyor. Terslemekten niye çekinsin ki? (Burada işte *Aker*'de olan şey, *Turan*'da, her ne nedenle olsun, henüz gelişmemiş bir dik-kafalıktır. Yine de bu dik-kafalılığa bir ikinci ipucu çekmeden edemeyeceğim: *Güven Turan*, ileri yıllarda da edebî faaliyeti, «dikkati ile rikketi» birbirine geçirecektir. Bilinçli mi?)
Aker, aynı yazısında «eleştirilen olarak adını belletmiş *Konur Ertop*»a da benzer bir terslemeyle yaklaşacaktır. Söylemek istediğim bir şey var: Bu tür bir tavır aşında bir mevzidir ve sabır ile sevgi ister kurulabilmesi için. Sabır, sevgi, inat... Ne dersiniz deyin, aradan yıllar geçmiş, eyllüler kararınmış, kararın bir zamanda tekelinin sanat soytarlıklarında bu güzel terslemelerin muhatapları, yani «terslenenler» yere göğe konamamıştır. Tek bir satır Türk edebiyatına katkısı olduğu tartışılabilir mesela *Konur Ertop* imzası, eyül kuşaklarına adeta ezberletilmiştir. İnsanlar hâlâ bu adamcağızı edebiyatımızdan sayıyor. *Aker* uzaklarda kalmıştır. *Cöntürk* uzaklarda kalmıştır. Edebî müdahalenin içinde kalsalardı: bugün çok daha ileri bir noktadan başlayabilecektik ve bu serze-

ÇIKARKEN

Yordam bir edebiyat dergisidir. Edebiyatın daha çok eğitim yönüne eğilmiştir. Amacı, edebiyat anlayış ve zevkini yükseltmektir.

Yordam, her sayıda şiir, hikâye gibi «yaratılmış» türlere yer verecektir. Nedir ki sayfaları az olduğundan gençler ve yenilerden başkasına yer ayıramayacağı anlaşılmaktadır.

Yordam, sayfaları elverirse, Batı şairleriyle hikâyecilerini de tanıacaktır.

Eğitim bir kaç yarıdır. Yazarları, edebiyat tarihçisini, edebiyat öğretmenini, edebiyat eleştirmecisini, öğrenci ve okuyucuyu birden ilgilendirir. Onun için *Yordam* eğitime ağırlık verecektir. İlk olarak yapmayı düşündüğü işler de şunlardır: (1) Eski ve yeni metinleri, yazarları bugünkü gözle incelemek ve değerlendirmek. (2) Düünden bugüne —zevkimizi oluşturmaya ya da yükseltmeye yarayacak— ne kalabilir, araştırmak. (3) Edebiyatla uğraşan eski-dil uzmanı, tarihçi, eleştirmeci, öğretmen gibi kişilerin görevlerini belirlemek, bunların birbirlerini nasıl destekleyeceklerini, bütünleyeceklerini saptamak. (4) Edebiyatla değgin türlü sorunları işleyerek edebiyat ortamının güç kazanmasına ve gelişmesine yardım etmek.

Bütün bu konularda yazılacak «eleştirme» yazıları için dergiler —yeniler eskiler demeden— herkese açık olacaktır. Birbirine karşı düşen görüş ve düşünceler de yayımlanabilecektir. Ancak *Yordam* bir takım görüş ve düşüncelerin dergisi olmak niyetinde olduğundan onları derinleştirerek, olgunlaştıran yazılara öncelik tanıyacaktır.

Yordam, edebiyattan başka konulara yer vermeyecek, edebiyat eğitiminin pedagojik yönünü konu dışı bırakacaktır. *Yordam*'ın dili temiz türkçedir.

Günümüzde yapılacak çok iş vardır. Bir kuşak «yeni» çalışmalar yaparsa «yeni» olur. Yoksa öncekinin bir kalıntısı, gereksiz bir uzantısı olur gider. Çalışmak yani varolmak isteyen edebiyat severlere, yazarlara, öğretmenlere ve öğrencilere *Yordam* en iyi dileklerini sunar.

(*Yordam*, Ocak 1966, sayı: 1)

niş bir haktır. 70'lere ve eylülün 80'lerine egemen olan bakış, hep *Yordam*'ın terslediği bakışlardır. (Kaç yıllık inadımız var? Bunu bir amentü gibi hep kafamda taşıyorum.) Sabır, sevgi gerekli, saygı çok önemli değil, olmasa da oluyor, ama inat-sız hep yeniliyoruz.

Burada, yeniden *Aker*: Geleşkin bir edebiyatı arayan genç adamın iki imzaya ayırdığı yer, *Bilge Karasu* ve *Turgut Uyar*'ın *Dost* dergisinin 1965'deki 11. sayısında öne çıkan uyarılara ayırdığı yer, bir yönelişin de göstergesi olabiliyor. Uyarıların altını çiziyor: «Gerçekten edebiyat üstünde durmak, onun gelişimi yollarını aramak istiyorsak, fındık kabuğunu doldurmayacak tartışmalar, yazışmalar yerine edebiyatı yaratan öğeler üstünde araştırmalarla, incelemelerde bulunmalıyız.» Bakın bunu herkes söyleyemez. Daha doğrusu herkes ifade edebilir, ama çoğunluğun üzerinde yama gibi durur, pek yapıştırma bir «tavırdır». Bunu ifade edip ciddiye alınmak için, böyle bir derginin, daha ilk sayısında edebiyatın ve dilin köklerine uzun bir yolculuğu, yetkin ellerden bir harmanlamayı ve devrimci bir merakı kantılaması gerekir. Anadilin köklerine ve Batı'nın seçkin örneklerine olan eğilimi somutlamak gerekir. Bunu yapmak, yapabilecek bir formasyonu taşıdığımızı kanıtlamak zorundasınız. *Yordam* bunu yaptı ve talep edilen formasyona sahip insanlarla bir yürüyüşe çıktığını gösterdi. Yüksek olanın inadı durunca, alelade olanın inadı egemen oldu. İktidarda, edebi mahfellerdeki iktidar odaklarında, bir değişme olmadı.

İnatsızlık Her tür yenilginin tek gereçesi. Her tür yeniliğin celladı.

Tabii yine de fazla haksızlık etmemek lazım, çünkü eninde sonunda dört uzun yıl boyunca devam etmiş bir kavga, bir dergi ile karşı karşıyayız. Bunun öncesi var: *Haluk Aker* yönetiminde Şubat 1965 ile Ocak 1966 arasında 12 sayı çıkan *Devrim* dergisi var. Bunun da öncesi var: *Hüseyin Cöntürk* yönetiminde Ekim 1963'den Haziran 1964'e ve daha sonra da Nisan 1965'e dek *Ertuğrul Ayaydın* yönetiminde çıkan *Dönem* dergisi var. Ama başa dönebiliriz: İnat, sonu olmayan bir yumaktır.

Yordam. Yeniden dergi, bütünsel olarak ve ilk sayı: Büyük ölçüde *Hüseyin Cöntürk*'ün mensalsi ile biçimlenmiş görünüyor. Yükün esası *Cöntürk*'te, bu çok açık Metin araştırmaları üzerine akademik özellikte bazı bilgilerin oluşturduğu orta iki sayfadan, «Şairler Sözlüğü»ne. Fikret'ten metin incelemesinden, «Eleştirme Sözlüğü»ne tam boy bir sırtlanma bu.⁷

Bu ilk sayıda aksaven tek sev. çevrek yüzül sonra hâla

göze batan şey, gerçekten güzel hikâyeler yazan *Bilgin Adalı*'nın Kasım 1965'te zaten *Soyut* dergisinde basılmış «Tabula Rasa» hikâyesinin, tutup burada yeniden basılması... Ancak, bu konuda meseleyi dışardan böyle yargılamak kolay, hatta haklı da bir yargı bu, belki neden gerek duyulduğunu, *Yordamcılar*'ın kendileri gerekçesiyle açıklatabilirler, fakat o değil, söylenmek istenen şu: Bir yola çıktığımızda, ancak çıktığımız yolun, yaptığımız işin özellikleriyle harmanlayarak bir tür ahlak oluşturabiliyorsunuz. İş olmayınca, işten ve yol'dan önce konulan değer yargıları, kesinlikle kalıcı olamıyorlar. Aslıolan iş yapmaktır.

Bilgin Adalı, ilerleyen yıllar içinde daha çok birinci elden üretici olmayı seçecek, hikâyeler yazacak ve sinemacılıkta esas faaliyet alanını bulacaktır. *Osman Nuri Baransu*, *Yordam*'a, ilk sayıdaki katkısından sonra, pek açılmayacaktır. *Sami Özerdim* ise, yıllar sonra ve hâlâ pek okunmayan bazı «akademik» yazılarıyla, bibliyografya alanında açıklamalarını yayınlayacak, sanırım bugün olduğu gibi o zaman da şu soruya yer açacaktır: «Gerekli mi gerçekten?»

Ancak aşının bir biçimde (biraz olsun) tuttuğunu söylemek gerek: *Güven Turan* hâlâ edebi bir faaliyetin, belki bir tür yalnızlığın, sürdürücüsü. *Haluk Aker* hep önemliydi, ama sahne de kalmadı. *Bilgin Adalı* başka bir alanda önemli bir pratiğin sahibi. *Cöntürk* ise her şeye rağmen başbaşa bir gövdedir.

Yordam'ın ilk sayısı, bir kavganın, bir aşının tuttuğunu kanıtlayabilecek bir formasyonla karşımıza çıkmıştır.

Bu ilk sayı irdelememi bir hatırıma ile kapatıyorum. Bazı çıkışlar var tarihimizde, siyasi veya edebi farketmiyor, bunları hep bir büyük yönetmenin o büyük filmdeki, *Forman*'ın *One Flew Over the Cuckoo's Nest* filminde, muslukların bulunduğu mermer kütleli kaldırmayı deneyen, küçük fizik yapısına rağmen deneyen ve kaldıramayan, ama başarısızlığını kendine «biz demiştük» bakışlarıyla hatırlatan arkadaşlarını da «hiç olmazsa denedim» diyerek karşılayabilen bir Jack Nicholson ile beraber hatırlıyorum.

Sağır ve dilsiz bilinen dev kuzulderill filmi sonunda mermer kütleli kaldırmış ve pencereden alacakaraanlığa, doğmaya hazırlanan güneşe doğru fırlatmıştı: Özgürleşme!

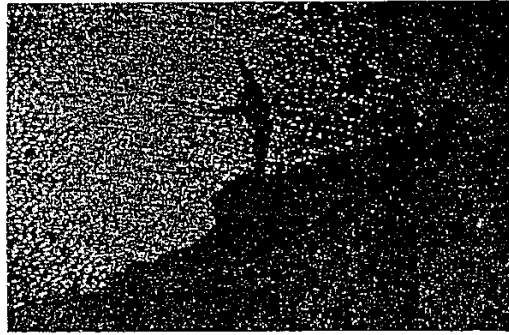
Yordam'ı, bu heyecan veren «denemenin» izini sürmeye devam edeceğim.

NOTLAR:

*) Politikaya bakış, onu arama ve kullanma biçimleri, o sıralardaki edebi koleccilik (çürüme de diyebilirim) karşısında «sıkı» durabilme şansını zaten ortadan kaldırıyordu. Elbette bu

yaklaşımına sıkıştırılmış bazı sağlıklı tutamak noktalarının varlığı da inkar edilemez ve bu konuda en somut örnek, Halkın Dostları (Kasım 1987, sayı: 7) sayımızda Metin Çulhaoğlu'nun İsmet Özel ve Orhan Sillier'in TTP genel merkezine «çekidüzen» konulu ziyaretleri ile ilgili hatırlatması olabiliyor. Fakat böyle bir müdahalenin de ne denli sağlıklı sonuçlara yolaçabileceği kuşkuludur. Şöyle: Yüksek toplumsal muhalefet kar-

şısında (daha doğrusu, yanında) edebi bir mücadelenin pek sözü geçmiyor. Böyle bir prim düşüklüğü karşısında Halkın Dostları da kendisini kurtarabilecek ve yarına kalabilecek bir tavır «yatabilmek» şerefine ulaşamamıştır. Yeniden baktığımızda, bana, böyle bir «sorunsalın» pek farkında oldukları da tartışma götürür gibi geliyor. Kendi edebi pratiklerinin de bir düşüğe yazgılı olduğunu yakalamaları zaten çok zordu. Yine de «hisset-

İlker Mera

SENDROM VE SLOGAN

Bir ağacın gizli gölgesi devriliyor
Yüzümde okunacak en son satır bu
Sonbaharsa, şaşılacak kadar özensiz bir imge:
Ve Şiir... gayrimeşru
çocuğu ikimizin.

Ben, sizleşmeden önce
Cihan ile Cihan'ın marazı ittifakı
Gökyüzünde kuş sesleri çoğaltardı

Şimdi bütün sesler yitik
Çığlığı denesem, yankısı kahkahalar
Kurak bir şarkı olan ayrılığı büyütüyorum.

Yumruğum yoruluyor havada, farketmeyi erteliyorum
Bağırsam korkacak bütün çocuklar
Panzehir mi? Masallar... Masallar... Masallar
Geçelim. Gerçeğin nakaratı bile ürkütecek besbelli.

Gözlerim anlamını arıyor, hiçbir şeysiz rengini
Gözlerim kaçamak bir aşkın cesareti kadar

Yüzümde okunacak en son satır ölümse
Bir çocuk tebeşir tozuyla bozuk imişler büyütür
Silinmez bir leke olur kalırım yanlışlarda

Ertelenmiş bir an, neleri söylemezdi ki, ama gömeriz
Her insanın içinde bir mezarlık vardır.

Şiir... gayrimeşru
Çocuğu ikimizin
Boğar bırakırız bir köşesinde cehennemin
Cehennem: bütün aykırılıkların barındığı yer
Belki tanrıya en çok yakışan...

Şiir de ölür, bütün noktalar aynı anda
Aynı bitişi kocamanlaştırır gözlerinde

Yumruğum, yorulur havada, farketmeyi ertelerim
Kuşlar girip çıkar bir yolcusu eksik trenin dumanına.

CIHAN OĞUZ

miş olabilirler, çünkü ne kadar politikleşirlerse, olumsuzlukların üstesinden o kadar kolay gelebileceklerini düşünen insanlardı. Politikayı, sanatı ve toplumsal muhalefeti yeniden tanımlayamadıkları için, özellikle bu noktadan hareketle, "muhkem" kalmadığını düşünüyorum. Bir koyup hepsi alınamıyor!

- 1) "Çıkarken", Yordam, Ankara, No. 1 (Ocak 1988), s. 1.
- 2) İbid.
- 3) Gerçi Güven Turan daha önceleri, mesele Dönem dergisinde de yazılar yayınlamıştı, ancak bu tür erken denemelerin de "kanat alıştırması" benzetmesini eskitceğini sanmıyorum.

- 4) Henüz tek sayısını görebildiğim son dönem ürünü bir şiir dergisi özellikle bu konuda çok tipik bir örnektir. Eknz: Adnan Özer, "Hımbıl Şairler (I)", Fennatik, İstanbul, No. 1 (Mart 1989), s. 3.
- 5) Haluk Aker, "Dergilerde", op. cit., s. 6.
- 6) İbid., s. 8.
- 7) Osman Numan Baranus, 1950'lerde tanıdığı Cöntürk'ü dikkatle ve şöyle çiziyor: "Ataç, ustan yada olduğunu coşkunlukla söylerdi. Cöntürk coşkudan yana olduğunu usla söyler." (Osman Numan Baranus, Anadamar, Hacıyan Yayınları, Ankara, 1984, s. 81.)

ğüm bir edebiyat dergisinde renkli basından alışık olduğumuz bir manşetleme anlayışıyla karşılaşmak yadırgattı beni. Daha da öte, böyle bir şeyi çirkin ve korkunç bulduğumu söylemekten kendimi alamayacağım. "Demokrat bir cephe dergisi" başka şey, "demokrat, demokratik bir dergi" başka şeydir. Sadece biçimsel açıdan bile, söylemediğim bir sözü, turnak içine alarak, benim sözlerimmiş gibi nasıl söyletebildiniz bana?

Bundan başka, anlamı değiştiren önemli bir dizgi yanlışlığı var ek yazıda: "içinden çıplak kadın resimleri yapmak geliyor ve yapıyorduysa..." değil, "yapmıyor-duysa" dir. Ciddi ve iddialı dergilerde, anlam değişikliklerine yol açacak dizgi yanlışlığı olmaması konusunda da özel dikkat göstermek gerekir.

"Halkın Dostları ile fiilen başlayıp, Militan'dan sönererek geçen ve Sanat Emegi'nde artık tümüyle bir ölüyüze haline gelen sürecin "başkışıklığını" bana yakıştırmışsınız. Bu üç dergiyi birbirine bağlama kuramı size ait. (Yanılmıyorsam M. Belge de buna benzer bir şey söylemişti.) Umarım kuramınızı bir gün kanıtırsınız. "Başkışıklık" konusu-

na gelince, edebiyatla ilgili süreçlerde başkışıklıklar olmaz. Kullandığınız sözcük, daha çok bir iddianameye yakışırdı. "Başkışısı görünümünde" olmak, "dosya", "otopsi"... bu tür sözcüklere özel bir merakınız var.

Küçümsemek istediğiniz şey, şiirimizin, edebiyatımızın 1980 sonrasında yeniden kazandığı toplumsal yöneliştir. Özellikle son bir kaç sayıdaki yazılarda bunu açıkça görebiliyorum. Yaptığınız şey sadece size özgü de değil, son bir kaç yılda yaygınlaşan bir eğilim. Şimdi biraz, ben de sizinkine yaklaşan bir üslupla konuşayım: 70'li yıllarda tedavülden kalkan, söyleyecek sözleri kalmayan kimi eleştirmenler yeniden (ve tapatıp eski sözleriyle) piyasaya sürüldüler ve onlarla çok iyi paslaşıyorsunuz. Bu bakımdan, şimdilik kapışır görüldüğünüz kimi dergilerde ve kişilerden giderek fazlaca ayrılmamız kalmayacağı anlaşılıyor.

Toplumcu edebiyat adına bir çok yanlışlar yapıldı ve yapılmakta. Benim de yanlışlar yapmış olabileceğimde kuşku yok. Fakat eğer 60'lı yıllardan bugünlere toplumcu bir edebiyat için yapılan mücadelenin "başki-

EDEBİYAT DOSTLARI'NA

SON BİR KEZ...

ATAOL BEHRAMOĞLU

Son bir kez... Çünkü Mart-Nisan 89 tarihli son sayınızda, bana söylemediğim bir sözü söylüyorsunuz. Hem yazıtımda, hem ek yazıda "demokrat bir cephe dergisi" deyimini kullanmış olmama karşın, siz ilk say-

fada "demokrat bir dergi", yazıya koyduğunuz başlıkta ise "demokratik bir dergi" sözleriyle sunmuşsunuz yazıtımı. Özensizlik mi bu, yoksa kasıt mı? Kasıt demeye yine de dilim varmıyor, fakat ciddi olduğunu düşündü-

ATAOL BEHRAMOĞLU

NEYE KARŞI?

Ataol Behramoğlu bilir, dergicilik yapanlar bilir, yazarların başlıkları belli bir ölçüde tutulmak gerekir. Bazen bu türden kısıtlamalar yapmak zorunludur, yapılır. Kendisine rastlayan böyle bir kısıtlamadır. Kasıt mı? Neden bunu yapalım? Anlaşıyor ki sorun "cephe" sözcüğünden ve "tik" ekinden kaynaklanmıyor. Gerçekten cümleden "cephe-yi" atmak, "demokrat-a" bir adet "tik" eklemek iş midir? Bunu neden yapalım? Ataol Behramoğlu'na düşünmediği bir şeyi düşündürmek, söylemediği bir şeyi söyletmek, üstelik onu bulunmak istemediği bir noktaya "koymak" bizim nasıl "işimize yarayabilir"? Ayrıca iki yıllık tarihimize hiç kimseye böyle bir "siziçlik" etmemişken, böyle bir sabıkamız yokken. Neden Behramoğlu'na?

Bunu bir tezkir yazısı olarak düşünmek de mümkün. Ancak neden "son kez" olduğunu anlamak zor. Tezkir yazılarının ilk ya da son olması nasıl bir önem taşıyabilir? Yoksa, bizim kendisinden her ay bir yazı, mektup, haber mi beklediğimizi düşünüyor?

Yok eğer, kendisi Edebiyat Dostları'na gönderdiği bu "zeyir"lerden sıkıldıysa, bu da olmaz. İşiniz bu, sevmemiz gerekiyor, sıkılmak olmaz.

Bu da değil de, bize "son bir kez" ihtar ediyorsa, gerçekten yazık, iki yıllık pratiğimiz içinde bize hiç "ihtar" etmedi, bizimle "kavga" etmedi, dolayısıyla bize "itiraz" etmedi. 24. sayıdaki "cephe" sözcüğü ve "tik" eki yüzünden son kez denilemez. Belki başka bir sebep-i hikmeti vardır.

Sonra Ataol Behramoğlu edebî sürecin başkışıkları olamayacağına söyleyip, bir ölüyüze haline dönüştüğünü iddia ettiğimiz "mesele-yi" kendince yorumlayıp, sürecin bir ölüyüze dönüşmediğini göstermeye çalıştıktan sonra, bu sürecin başkışısı olmaktan "onur duyacağını" söylüyor. Ataol Behramoğlu neye karşı çıkıyor? 70'li yıllar "toplumcu sanat"ın ölüyüze olduğu saptamasına mı, edebî süreçlerin başkışıkları olamayacağına mı?

Ayrıca "dosya" ve "otopsi" sözcükleri ilk kez Edebiyat Dostları'na kullanılmıyor. Başka dergiler de kullanmışlardı. Ataol Behramoğlu bilir. Yine bilir ki, "dosya-yı" arukatlar, "otopsi-yi" doktorlar da çok kullanır, "kurtarmak" için. Özülmemek elde değil.

Ataol Behramoğlu bilir, iki yıldır Edebiyat Dostları'nı izliyor, kendisinin bunca yıllık pratiği bunu ayarabilecek yetkinliktedir, bilmesine imkan verebilecek seviyededir. Edebiyat Dostları, "eleştirdiği" —ne kadar sert olursa olsun— hiç kimseye "küfretmez", "olumladığı" hiç kimseye "paslaşmaz". Bazı şeyler, bazı düşüncüler, kavramlar, sözler, sosyalistlerin "akıllarına gelse bile fikirlerine yerleşmemelidir". Ataol Behramoğlu bilir, bili-

yor, kıyasıya yalnız ve kıyasıya küllühi olduğumuzu biliyor. Bunu görüyor, görmüyor demek gerçekten küfretmek olur.

Ataol Behramoğlu düşünmelidir, tarihten ve belirli bir tarihsel süreçten bizzatlı "hata" diye söz ederken düşünmelidir. Biz "toplumcu edebiyat" adına yapılan "hatalara" değil, bir "kül" olarak "toplumcu edebiyata" bakıyoruz. "Toplumcu edebiyat" adına hata yapanlar ve yapmayanlar diye bir sınıflandırma zaten mümkün değildir. Bazı sözleri dikkatli kullanmak burada bir boyut borcudur. Behramoğlu belki bir "hesap görme-den" söz edebilir. Biz hiç kullanmadık, bizim sözcüğümüz ise "hesapsız" dir. İkisi arasında çok büyük bir fark var. İki arabesek bir kenar mahalle jargonuna, ikincisi ise sosyalist bir yaşama biçimine denk düşüyor.

Gelelim, 50'li ve 60'lı yıllarda yazılan şiirler arasındaki (ikinci yeni ve toplumcu şiir arasındaki) kan bağına. Her farklı şiir arasında kan bağı vardır, bulunur. Bu kan bağı aynı coğrafyaya özgü olan aynı "İlsanı" kullanmak yoluyla ortaya çıkar. Eğer uzlaşmaz zıtlıklar varsa (nasıl somutlanıyor belli değil ama, ne demek istediğiniz anlaşıyor) bir yeni kan oluşmazlığı ortaya çıkıyor demektir, kanın değiştirilmesi gerekir. Fırlı durum da budur aslında. Kan ve kanal değiştirilir. Sanatta da bu kadar barışçı ve uzlaşmacı olmak, hareketli ve yaratıcı sonuçlara yol açmayabilir. Diyalektikse eğer, en güzel kavramlarından biridir: İnkâr. Her şeyi, her parçayı fütursuzca ve mutlakla iyi niyetle bünyeye almaya, onunla birleştirmeye kalkmak sadece hantallık yaratıyor; hareketin verimliliğini ortadan kaldırıyor. Hantallar da hareket edebiliyorlar mübakkak, ama çok ağır.

Oysa siz, sizler; bizzatlı Halkın Dostları'nda, bugün artık ikinci Yeni'ye geçecek bir "haksızlık olduğu" ayan beyan ortada da olsa bugünlere, bugünün "toplumcu" şairine kadar uzanan bir kan davasının başlatıcısı değil miydiniz? Haksızdınız, ama, hesaplaşmayı ve yenili aramayı göze alabildiğiniz, hareket edebildiğiniz, her şeyi bünyeye almayı reddetme cesaretini gösterebildiğiniz için aynı zamanda da güzel ve haklıydınız. Bugün artık hem İkinci Yeni'ye hem de sizlerin bu hareket kabiliyetine sahip çıkmak, siz "yapmadığınıza" göre bize düşüyor ve ölmüştür açıyor.

60'lı yıllarda yazılan şiir, kimsenin "küçümsemediği" katkısının günümüzdeki "toplumcu şiire" zaten yaptı. Bugün hâlâ Türk şiirinde bir kuraklık vardır ve bunun köklerini adı geçen "onyıldık" şiir pratiğinde yakalamak mümkündür. Kuraklığın müsebbiblerinden biridir. Eğer o "büyük sentez-e" varılabilecekse, 60'lı yıllar şiirinin bugünkü şiire "yaptığından" daha büyük ve daha yeni bir katkısı olacağını söylemek ya da beklemek anlamsızdır. 60'lı yıllardan iz bırakan tek istisna vardır: tek şiir: İsmet Özel. Bir soğuk damga.

Temizlik, kaçınılmaz olan yenilenmeye öncelik ediyor sadece.

ADALET ÇİTSAY · KEMAL DURMAZ

şilgi'ni bana yakıştırıyorsanız, bundan onur duyuyum.

Sanki şöyle bir şey söyler gibisiniz (siz, ve sizin gibi düşünen başkaları): «60'lı yıllarda toplumcu edebiyat adına bir hata yapıldı, ama artık bu iş bitti, hata yapanların hesabı görüldü, şimdi ellili yılların şiiri kaldığı ve geldiği yerlerden sürdürülecek...» (Hakkınızı yememek için ekleyeyim: siz bunu «sosyalist» bir edebiyat adına öngörüyorsunuz.)

50'li yılların şiiriyle 60'lı yılların şiiri arasında (ikinci Yeni şiiriyle 60'lı yıllarda yazılmaya başlanan, yeni öğeler taşıyan toplumcu bir şiir arasında) —uzlaşmaz zıtlıklarına karşın— bir

kan davası değil, bir kan bağı vardır. Her iki anlayışın en iyi temsilcileri bunun her zaman bilincindeydi, bilincindedir. Bunun bilincinde olmayan ya da olmaz görünenler, tedavülden kalkmış olduğunu söylediğim kimi eleştirmenler (çünkü onların nedense bir kan davası vardır, toplumcu nitelemesini taşıyan her şeyle), ve şimdilerde ortaya çıkan kimileridir.

Eğer Türk şiiri, sizin de hayal ettiğiniz daha büyük sentezlere varabileceyse, bunda hiç kuşkunuz olmasın, 60'lı yıllarda başlayan bir sürecin ve örneklenen bir şiirin de kimsenin küçümseyemeyeceği katkıları olacaktır...

ŞEKLE İNANMAK

KEMAL DURMAZ

Elbette, şiirin bir sonuç olduğunu söylemekle yeni bir şey söylemiş olmam. Bir yerde bunun teorisinin kurulup kurulmamış olması ya da herhangi bir eleştirmenin şiire bu açıdan bakıp bakınması hiç önemli değil. En azından şairler için böyledir, bu söz çok tanıdık bir duyguyu tatdırır onlara.

Şiirin beni getirdiği bir yerden değil, bir yolun beni taşıdığı şirden söz açabilirim ancak. Yol'un şiirim değildir. Eninde sonunda almak zorunda olduğum bir şekildir o. Kaçamadığım, içine sıkıştığım şekil. Yol'un, ondan kurtulmanın yoludur. Bunun için onu yapmam gerekir, görünür, söylenebilir, işlenebilir kalmaz.

İdeolojidir beni sıkıştıran. Mutlaka «iktidar» a dair bir şey yani. Şekli kurmam, beni o şekle sıkıştıran ideolojiyi kırmamdır bu yüzden. Beni kıştıran hayatı, o hayatın içinden aldığım malzemeyle yaptığım bir şekille kururum.

Tabii, şiirim bir sonuçtur ama bu, onun bir bilgi olduğu anlamına asla gelmez. Ürettiğim şekil kendi içinde, kendi «bağımsızlığı» içinde değil, *belirtti* bir şekli üretişindedir beni sıkıştırdığım yerden kurtaran. Nereye sıkışıyorum? Nasıl sıkışıyorum? Neden sıkışıyorum? Bunlar neden önemli olsun? Şekli tefsir etmek için mi? Bu, şiire kırdığım ideolojiyi yeniden üretmeye kalkışmaktan başka nedir?

Şiire bakarken, görmem gereken, üzerinde akıl yürütmem gereken tek şey, bir sonuç olarak, sonucun kendisi olarak yalnızca şeklidir artık.

Uzunca bir «söz» aktarmak isterim. 1 Mart 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Tanpınar şöyle söylüyor: «Şekle inanıyorum, çünkü kurduğu zaruretlere ve getirdiği zorluklarla o bana, kendimi tahakkuk ettirmek imkânını veriyor. Onu ararken kendimi buluyorum. O beni amble-

türüyor işte. Şekil.

Şekle inanıyorum, çünkü ancak onu ürettiğimde yeniden yol'a koyulabiliyorum. Malzemelerimi ve araç-gerecimi, «iktidar» in beni boğmak için attığı kementlerden sağlıyorum. Malzemeyi ve araç-gereci doğru kullanmam gerekiyor. Kullanabilirsem şiir oluyor. Kullanamazsam şiir değil, yalnız bir ideoloji pratiği oluyor. Çirkinleşme olarak ortaya çıktığı gözlenen görüntü, şekilsizleşmenin, bir şekil bozukluğunun tezahürüne tekabül ediyor. Kendimi yakalayamıyorum, kendimi kaçırıyorum, kendim olmuyorum.

Tarih, şekilde somuttur. İktidar ancak şekille kurabilirim. Nihai olarak şekille. Yol'un beni sınırlayan bütün gereçlerini olanaklarım haline getiririm, onlarla kururum şeklimi.

Şeklin kendisini hep İleriye atmasını, atmam zorunda kalmasını sağlamam gerekir. «Sevilmeyi» itmeye benzer bu. «Sevilmeye kaygısı»na yenilmemem gerekir. Şeklin kolaylığına. Kolay şekle. Yanılıp da «son» zannettiğim bir şekille beni sınırlayan gereçlerden, malzemedan bir kaçını olsun —istemeden de olsa— önemsemeyiz, görmezden gelir ya da gözden çıkarırsam, yenilirim. Şekil değil, bilgi(!) üretirim. Şiir değil, ideoloji pratiği...

Yenilmemem gerekir. Bunun için hep İterim şiiri. Çaresizliğe, kaçınılmazlığa İterim. Yenilmemek için yapmam gerekir bunu.

Söyleyecek hiçbir şeyim, kullanabilecek hiçbir gereçim kalmayınca dek Kovabildiğim yere kadar kovarım onu. Her şeyden önce bunu yapmam gerektiğini düşünürüm. Tarikatın kapısında bekleyen genç hevesliye benzer tutku, Kendisini kabul ettirmenin çarelerini arar durur. Yeterince çileden geçmezse, zamanında önce açılıverirse kapılar önünde, «dışarıya» içeriye taşır, dışarıya içeriğin şekline «oturmaz» bir türlü. Sarkar, pot yapar, kayar. Hevesli bunu bilmez tabii, girdiğinde —girebilirse eğer— içeriği yok edeceğini de bilmez. Çırpınır durur kapının önünde. Yarım yamalak, bölük pörçük, kırık dökük... Uçarı gözükür bazen, sevimleşir, haşırışır. Yenilmemek gerekir ona. Yapabildiğim sürece, gücümün ve olanaklarımın yettiğince zorlamam ve itmem gerekir. Binbir tecrübeye sokmalıyım şekli. Her tecrübeye kırılan yerlerini daha iyi bir malzemeyle, daha doğru bir malzemeyle, araç-gereçle yeniden yapmalıyım. Korkmamalıyım şeklinin kırılıp dökülmesinden. Onu, çok sağlam bir kırıcı haline getirebilirdim. Özgürleşmek için yapmaya mecburum bunu.

Şiir duygusunu lisan hâline getirinceye kadar yoğunmak ve en çok toplu bir madde hâline sokmak, o kadar ki mısra göyâ hissini ta kendisi imiş gibi kaarie bir vehim vermek... İşte bunu özlüyorum.» Yahya Kemal, Fa-

SİHİRLERE HAS PENCERE ÖNÜNDE

Eskidendi bunlar. Dilsiz ve çetrefildi padişah, artık söyleyebilirim, yakalanmaz sür'atıyla pişmanlığın, mil çekilmiş bir hayatla, avuçlarına yapışan hayreti boğulmuş bir yüzün. Bir gong sesiyle sınırlıyordum iktidarımı, avluda hamledilen saplantısıydı bir fermannın, gelmiş ve gelecek hanedanla.

Şehrin dehşetine saklanırdım sinsice, sokuluyordum fitnenin meçhul gölgesineyle harcalem bir caddeyi düşe kalka ve delilimi bırakırdım bir hayal gibi pencereye. Eprimiş çekmecelerinde aksatılmış taslağna bir ihtilâlin, ne yenilirdim inanmasaydım, ne bir iz kalırdı. Kadim suyun ızgarasında biriken sarıh kaftan imkânsız ihanetiydi sonunda cariyeinin, bekliyordum, ne olursa olsun ihanetiydi işte, tasavvuru ydu hakkedilmiş ve bitirilmiş cinayetin. Oysa ne şehir kalırdı kursaydım o vazgeçilmiş meydanı yeniden ne saray, ne hançer sanki.

Güneşin tozuyla silindim camdan. Öğleden sonra hayat eksilir. Bir köşegen çizer tarihe. Tam bir köşegen. Hiçbir şey dışarda kalmaz ve Gözlerim: bütün açılırları örter yeni bir eylem geç kalmayı kemiren zamanın. İşte, kötü şahitler bıraktık aramızda yalnız, padişahın serkeşliğini, fethedilip unutulmuş hudutlar ve umursamaz geçirgenliğini hudut ahalisinin.

Eskidendi diyebilirim, ne çıkar, şimdi gizlice senin ellerine serer şemâlini vücudum.

KEMAL DURMAZ

ruk Nafiz'e yazdığı bir mektupta bir maddeden, üzerinde kavga edilen ve üretilen bir üründen söz ediyor. Yoğrulmuş, şiirin malzemesidir. Ben buna itmek diyorum. Her şeyi, şiirin malzemesini ve araçlarını sağlayan her şeyi, insanlarımızı ve asıl, önce kendi hayatımı sürekli olarak itebilmeliyim. Kendimi ancak böyle kurabilirim. Kendimi kurmamın yolu neyse, şiirimi kurmamın yolu da o olmalıdır.

«Kendini tecrübe etmek» diyor Tanpınar. Dil'imni tecrübe etmeliyim, tehlikeye atmalıyım onu. Kendimi nereye kadar tecrübe edebilirsem, ancak o kadar özgür oluyorum. Dil'imni nereye

kadar tecrübe edebilirsem, şiir ancak o kadar «oluyor». Malzememi nereye kadar tecrübe edersem, şekil, yol'umu ancak o kadar açabiliyor. Sözümlü başkalarının sözünden o kadar ayrılabiliyorum. «İktidar»ı ancak o kadar kurabiliyorum. Ölümüne bir inat istiyorum bu.

İttiğim her yerde yeniden yapıyorum şekli. Ta ki artık itemeyinceye, itmeye gücüm kalmayınca kadar. O zaman şekil beni açıyor ve serbest bırakıyor. Şekil yendiğimde birden kendimi yendiğimi görüyorum. Kendimi ittiğim yerden, bütün bir yol'u kendime katmış olarak, yeni bir şekil olarak çıkıyorum yeni bir

yol'a. Arkamda her zaman kırılıp dökülmüş bir ideoloji, şeklinin kırılıp dökülmüş parçalarını, kırılıp dökülmüş sınırlarını bırakıyorum. Beni «tutamıyor» o zaman ideoloji, sürekli itiyorum çünkü onun gereçlerini. Bunu yaparken de kendi pratiğinin malzemesini kullanıyorum.

Boşunc demiyor Ataç: «...büyük şairler 'duyanlar' değil, 'görenler'dir. Bunlar en mücerred şeyleri dahi istiare müşahhas kılabilirler.» Kılabilirmiyim. «Büyük» şair olmak için değil, özgürleşmek için.

Şekil, ideolojiyi kırabildiğinde şiir oluyor. İdeolojiyi kuramayan şekle tek bir yer kalıyor:

ideolojiyi üretmek. İdeoloji üretken şekil şiirleşmiyor, üreticisine ihanet ediyor, vuruyor onu.

Tekrar: Sonuç her zaman bir şekildir. Kavgayı kazanmam için, yol'umda yürümeyi sürdürmem için onu mutiaka kurmam ve geçmem gerekiyor. İktidara fırlattığım bir oktur o. Ya vaş ya da hızlı, o kadar önemli değil, fakat mutiaka doğru yapmam gerekiyor. Şekil yanlışsa, bu, beni sınırlayanları yanlış gördüğüm anlamına geliyor yalnızca. Yol boyunca seçtiğim, beni, onları seçmek zorunda bırakılan malzeme, araç-gereç yanlışsa ürettiğim sonuç dönüp beni vuruyor yine.

MEMET FUAT VE TURGAY FIŞEKÇİ'YE...

Adım Sanat adlı aylık sanat dergisinin genel yayın yönetmeni ve yardımcısunuz. Edebiyat ve sanat dünyamızdaki gayet olanaklı bir yayının sorumluluğunu taşıyorsunuz.

Nisan 1989 tarihli 41. sayınızda, boş kaldığı için doldurulması «iktiza eden» 80. sayınızda «dergimize gönderilen kitaplar» başlığı altında sıralanmış kitaplar arasına «Edebiyat Dostları» ibaresi de karışmış. Bu bilinçli bir çabaysa: Çirkin. Ama böyle olmadı ve bu «yanlışlığın» bir başka olgunun sonucu olduğu daha manâhı görünüyor: Cehalet.

Cahilsiniz

Edebiyat Dostları sizlere neden kitap göndersin? Kendini tanıtmak, geniş okuyucu kitlesine «uzanmak» için mi? Bir sayı ara verse, eksikliğinin kesinlikle hissedilmeyeceği o manâsız derginizde boş kalan sayfaları doldurmak için mi? Fitre ve zekâtlarınızı bu yolla ödemenize yardımcı olmak için mi?

Edebiyat Dostları size ne okumanız için, ne de reklamını üstlenmeniz için kitap gönderir. O boş kalan sayfalarınızı doldurmak için diğer yayınevleri ve yazarları sıraya koyuyor olabilirsiniz, ya da bizzat onlar sıraya girerler, ama biz bu komik tiyatroyuzda neden kendimize yer arayalım?

Olan biten hiçbir şeyden haberiniz yok. Bilgisini edindiklerinizi de soyutlayabilmek gibi bir yeteneğe o kadar uzaksınız ki...

Hiç kavgaya etmezsiniz. Kavgasızlıkla övünürsünüz: Cehaletinizdir. Edebiyatımızda neler olduğundan, hangi eğilimlerin nelerinde olduğundan, kimlerin nasıl bir üretim sürecinde olduğundan, neler aradığından zerrece haberiniz yok.

Cehalet bir oyundur. Sizler bir tiyatro yönetiyorsunuz. Aranızda oynadığınız sürece, bizlerin pek bir şey söylemek hakkı da tabii yoktur. Bu boş sayfa ve «el verme», tanıtmaya, sıraya koymaya çirkinliğinde Edebiyat Dostları adı da geçmeseydi nitelikim, bu «uyarıyı» yazmak gerekemeyebilirdi.

Oyunlarınızın, çirkinliklerinizin ve tiyatroyuzun dışındayız. Böyle «yüze vurma» yazılarının tekrarlanmaması için, ileri ve güzel bir toplumun akıllı insanlarına rezil olmak istemiyorsanız, böyle saçmalıklara «bizim» adınızı karıştırmayın. Tiyatroyuzda kalın.

Edebiyat Dostları sizlerin düşlediği rollere sığmıyor. Bir eğilim olarak sığmıyor. Bir toplu bakış olarak sığmıyor, fakat siz sığdırmayı denemiş olabilirsiniz: Cehaletinizdir, bilinç düzeyiniz bu «dereceye» ulaşmış değil. Bir dönem bizim kavgamıza takılmış şairler sığdırmak istemiş olabilir: Düşünme ve değerlendirme yeteneklerinin durmasından ve yalnızlık yorgunluğundan. Olabilir, bu bir alışveriş, daha önce de vardı, ancak Edebiyat Dostları böyle bir «sahne» hiç olmadı. Muhatabınızın kesinlikle Edebiyat Dostları olmadığını algılayabilecek bir düzeyinizin olmadığını biliyoruz. Kantlayıp durmayın.

Büyük bir bantallıksınız ve kime bulaşırsanız algılaya yeteneğini de zedeleyebiliyorsunuz. Yalnızca lise düzeyindeki meraklı genç insanlara ve biraz yardımcı olabilirsiniz. Yaratıcı düşünceye, sıçramalı bir verimliliğe ulaşmanın yolunda birer engel olarak duruyorsunuz. Tiyatroyuzda kalın!

Ayrıntı veya İletişim ya da Amaç ve Cem... Bu yayınevleri elbette sizlerle iyi geçecek, size yardımcı olacak, sizden yardım umacak. Yaratıcı müdahalenin karşısında yoksa nasıl bu düzey düşünme cephesi kurulabilirdi ki?. Bunların da toplumda bir yerleri var, ama bizim düşleyip — kurduğumuz düzeyde değil... Bu yayınevleriyle boş sayfa doldurma reklamcılığınızı tatmin edebilirsiniz. Bizi karıştırmayın.

Bir kitabı ciddiye almak, onu okumak ve eleştirmekle olur. Yazarak olur. Bir kitabı ve şairini ciddiye alıyorsanız, ki almanız gerekirdi düzeyinizin yükselmesi açısından, piyasadan edinip yazıyla eleştirmeniz tek yoldur. Tiyatroyuzda bu yöntem «câri» olmamış olabilir ama bu yolla sadece bir cehaletin cesametini büyütebilirsiniz.

Sadede gelinbilir: Edebiyat Dostları size hiç kitap göndermedi, göndermez, göndermeyecek. Çünkü bir muhalefetin ciddiyeti ile yöntemleri arasında hep bir doğru orantı vardır.

Gişenizin önünden Edebiyat Dostları hiç geçmedi. Kim geçtiyse onu muhatap alın ve tiyatroyuzda ona açın.

Bizleri anlayamıyor olabilirsiniz, ama bunu itiraf edin, kendi o küçük ve dar jargonunuzla «şerhetmeye» kalkmayın. Jargonunuzda maalesef bizlerin «derdini» anlayabilecek ve anlatabilecek kelimeler yer almıyor.

Bir köyü, Sputnik macerasını nasıl anlatabilir?

OSMAN ÇUTSAY

**EDEBİYAT
DOSTLARI**
AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: Adalet ÇUTSAY

Yönetim Yeri: Kıodfarer Cad. Servet Han 41/35 Çemberlitaş/İST. Yazışma Adresi: Adalet ÇUTSAY P.K. 406 Kadıköy/İST. Dizi-Baskı: ÖZAL Basımevi. Fiyatı Yurtiçi: 1.000 TL., Yurtdışı: 3 DM. Yıllık Abone bedeli: 10.000 TL. Yurtdışı yıllık: 30 DM. Abone bedeli Adalet Çutsay 27263,9 no'lu Posta Çeki Hesabına yatırılabilir.